

Професійний стандарт вчителя є одним із основних нормативних документів, що регламентують діяльність педагогічного працівника. Адже саме ним визначено професійні кваліфікації, окреслено можливі траєкторії їх здобуття залежно від здобутого ступеня освіти та визначено опис компетентностей педагогічного працівника. У статті «Огляд нового Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» ми детально розглянули окремі компоненти Профстандарту – вміння, комунікація, відповідальність та автономія вчителя. А у цьому матеріалі ми зосередились на теоретичних основах, які потрібні педагогу для виконання трудових функцій.

Трудова функція №1. Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів)

Основна мета роботи вчителя полягає в організації навчання та виховання учнів під час здобуття ними повної загальної середньої освіти. Для її досягнення та якісного викладання навчальних предметів педагог має формувати та вдосконалювати:

1.1. Мовно-комунікативну компетентність.

Ця компетентність передбачає здійснення усної та письмової комунікації державною мовою, збагачення мовлення учнів та сприяння їхній мовній творчості.

Вона включає такі складові:

1) Здатність забезпечувати здобувачам освіти навчання державною мовою

Для вдосконалення цієї компетентності вчителю потрібно покращувати такі знання:

- норми і стилі української літературної мови, використання усного й писемного мовлення;
- інтонаційні й позамовні засоби виразності мовлення.

2) Здатність забезпечувати здобувачам освіти навчання з урахуванням особливостей мовного середовища в закладі освіти мовою відповідного корінного народу або національної меншини України.

Сформованість цієї компетентності демонструє обізнаність педагога щодо таких тем:

- умови реалізації права вивчати мову / права на навчання мовою корінного народу чи національної меншини України відповідно до законодавства;
- особливості вивчення мови / навчання мовою корінного народу або національної меншини України (зокрема офіційних мов ЄС).

3) Здатність забезпечувати навчання здобувачів освіти іноземної мови та спілкуватися іноземною мовою у професійному колі (для вчителів іноземної мови)

Аби формувати цю компетентність, потрібно покращувати теоретичну базу щодо функційних особливостей іноземної мови, необхідних для ефективного спілкування.

4) Здатність формувати й розвивати мовно-комунікативні вміння й навички здобувачів освіти

Аби формувати цю компетентність, потрібно покращувати теоретичну базу щодо стратегій комунікації з учасниками освітнього процесу.

1.2. Предметно-методичну компетентність

Ця компетентність передбачає здатність педагога визначати предметний зміст і послідовність його опрацювання згідно з нормативними вимогами, результатами навчання учнів та їхніми освітніми потребами.

Вона включає такі складові:

1) Здатність моделювати зміст освіти відповідно до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти, визначених державними стандартами освіти

Для вдосконалення цієї компетентності вчителю потрібно покращувати такі знання:

- вимоги до результатів навчання за державними стандартами освіти;
- зміст освітньої галузі/навчального предмета (інтегрованого курсу);
- методики й технології моделювання змісту навчання.

2) Здатність формувати і розвивати в здобувачів освіти ключові компетентності і наскрізні вміння, визначені державними стандартами освіти

Розвитку цієї компетентності сприятиме вдосконалення таких знань:

- ключові компетентності здобувачів освіти й наскрізні вміння, визначені державними стандартами освіти;
- вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти і рівнів сформованості їхніх компетентностей (відповідно до освітньої галузі).

3) Здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти

Для розвитку цієї компетентності слід покращувати знання щодо видів інтеграції в навчанні та підходів до інтегрованого навчання учнів.

4) Здатність добирати і використовувати сучасні й ефективні методики і технології навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти

Для розвитку цієї компетенції слід приділити увагу вивченню таких тем:

- форми, методи й засоби навчання, виховання і розвитку здобувачів освіти різних вікових груп засобами освітньої галузі (навчального предмета / інтегрованого курсу);
- технології навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти засобами освітньої галузі (навчального предмета / інтегрованого курсу);
- зміст і особливості технологій і методик особистісно зорієнтованого, компетентнісного й інтегрованого навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти;
- способи організації дослідницької діяльності учнів в освітньому процесі.

5) Здатність формувати ціннісні ставлення в здобувачів освіти

Ця компетентність передбачає вміння педагога формувати ціннісні ставлення в учнів у процесі їхнього навчання, виховання й розвитку.

Сформованість цієї компетентності демонструє обізнаність педагога щодо підходів до формування ціннісних ставлень учнів.

1.3. Інформаційно-цифрову компетентність

Ця компетентність передбачає вміння вчителя працювати з інформацією і використовувати різноманітні цифрові ресурси та пристрої в освітньому процесі.

Вона включає такі складові:

1) Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію

Аби формувати цю компетентність, потрібно покращувати теоретичну базу такого змісту:

- функційна грамотність у використанні цифрових пристроїв, їхнього базового програмного забезпечення, онлайн-сервісів зокрема фінансових, мережі інтернет;
- правила критичного оцінювання інформації та критерії медіаграмотності, цифрової фінансової грамотності;
- цифрові середовища, професійні онлайн-спільноти й електронні (цифрові) ресурси для безперервного професійного розвитку впродовж життя;
- вимоги законодавства щодо академічної доброчесності й використання об'єктів авторського права;
- мережевий етикет у професійній діяльності;
- правила безпеки в цифровому середовищі, наслідки впливу цифрової інформації на людину.

2) Здатність ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) ресурси

Для формування цієї компетенції потрібно активізовувати знання з таких тем:

- класифікація та призначення електронних (цифрових) освітніх ресурсів, ознаки електронного (цифрового) освітнього середовища;
- правила зміни, модифікації, спільного використання та створення нових відкритих електронних (цифрових) освітніх ресурсів;
- підходи до захисту електронних (цифрових) освітніх ресурсів, механізми захисту власних авторських прав.

3) Здатність використовувати цифрові технології в освітньому процесі

Для формування цієї компетенції потрібно опанувати такі теми:

- підходи до організації освітнього процесу з використанням цифрових технологій (зокрема дистанційного навчання), умови організації цифрових робочих місць;
- цифрові технології та електронні (цифрові) освітні ресурси для навчання учнів предметів (інтегрованих курсів), оцінювання, моніторингу результатів їхнього навчання та відстеження прогресу, а також для організації їхнього самоконтролю.

Трудова функція №2. Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу

Педагогіка партнерства є ключовим принципом НУШ та одним із факторів ефективної взаємодії учасників освітнього процесу. Аби організувати спільну діяльність на принципах рівності, добровільності та поваги, вчитель має формувати та розвивати такі компетентності:

2.1. Психологічну компетентність

Ця компетентність передбачає планування та здійснення освітнього процесу з урахуванням індивідуальних особливостей школярів та заохочення їх до активної взаємодії.

Вона включає такі складові:

1) Здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові й індивідуальні особливості здобувачів освіти, їхній психоемоційний стан

Сформованість цієї компетентності демонструє обізнаність педагога щодо індивідуальних особливостей учнів та їхній вплив на засвоєння навчального матеріалу й успішну соціалізацію, ознак погіршення психоемоційного стану.

2) Здатність використовувати стратегії роботи зі здобувачами освіти, які сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, я- ідентичності

Для формування цієї компетенції потрібно активізувати знання з таких тем:

- основні види самооцінки здобувачів освіти та їхні вияви;
- основні умови формування позитивної самооцінки здобувачів освіти;
- основні стратегії, що сприяють формуванню позитивної самооцінки учнів.

3) Здатність формувати мотивацію здобувачів освіти й організовувати їхню пізнавальну діяльність

Для формування цієї компетентності потрібно опанувати такі теми:

- види пізнавальної діяльності здобувачів освіти;
- основні умови формування мотивації здобувачів освіти до навчання.

4) Здатність формувати спільноту здобувачів освіти, у якій поважають і враховують права кожного

Для розвитку цієї компетентності слід опановувати різні практики, які спрямовані на посилення взаємодії здобувачів освіти.

2.2. Емоційно-етичну компетентність

Ця компетенція передбачає використання способів самозбереження психічного здоров'я, застосування ненасильницької комунікації та запобігання конфліктам в освітньому процесі.

Вона включає такі складові:

1) Здатність усвідомлювати особисті відчуття почуття, емоції, потреби та емоційні стани інших учасників освітнього процесу, керувати власними емоційними станами

Для формування цієї компетенції потрібно опанувати такі теми:

- різновиди й інтенсивність почуттів та емоцій, причини їхньої появи;

- сучасні форми, методи, технології та засоби навчання, які сприяють розвитку уваги;
- способи/методи саморегуляції, подолання стресу, керування емоціями, порозуміння.

2) Здатність конструктивно й безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу

Аби ефективно розвивати цю компетентність, потрібно досліджувати такі теми:

- методи ведення діалогу й полілогу, усвідомленого й емпатичного слухання, ненасильницької та безконфліктної комунікації;
- стереотипи й упередження, їхній вплив на побудову конструктивної та безпечної взаємодії з учасниками освітнього процесу.

3) Здатність усвідомлювати й поцінювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі

Для формування цієї компетентності потрібно вдосконалювати обізнаність у таких сферах:

- розмаїття й унікальність різних культур у суспільстві, відмінності між людьми, стратегії попередження, подолання і трансформації конфліктів;
- зміст основних актів міжнародного й національного законодавства щодо прав людини і дитини, цілей сталого розвитку.

2.3. Компетентність педагогічного партнерства

Ця компетентність передбачає здатність вчителя до рівноправних відносин між вчителем та учнем, ефективної взаємодії з батьками та конструктивну роботу у складі команди психолого-педагогічного супроводу осіб з особливими освітніми потребами.

Вона включає такі складові:

1) Здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії із здобувачами освіти в освітньому процесі

Сформованість цієї компетентності демонструє обізнаність педагога щодо таких тем:

- переваги й основні етапи формування суб'єкт-суб'єктних відносин між вчителем і учнем;
- основні ролі вчителя в педагогічній діяльності.

2) Здатність залучати батьків до освітнього процесу на засадах партнерства

Аби формувати цю компетентність, потрібно покращувати теоретичну базу такого змісту:

- основні форми й засоби визначення запитів та очікувань батьків;
- основні форми конструктивної взаємодії з батьками в інтересах здобувачів освіти.

3) Здатність працювати в команді із залученими фахівцями для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами

Для розвитку цієї компетенції слід приділити увагу вивченню таких тем:

- основні принципи командної взаємодії;
- основні завдання членів команди психолого-педагогічного супроводу осіб із ООП.

Трудова функція №3. Участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища

Побудова безпечного та здорового освітнього середовища у новій українській школі є пріоритетним напрямом державної політики. Аби забезпечити права дітей на освіту й охорону здоров'я та сприяти реалізації їхнього потенціалу, вчитель має розвивати:

3.1. Інклюзивну компетентність

Ця компетентність передбачає використання інструментів забезпечення інклюзивного навчання та створення сприятливих умов для кожного учня з урахуванням його потреб, здібностей та можливостей.

Вона має такі складові:

1) Здатність створювати умови, які забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища

Для формування цієї компетентності потрібно знати про таке:

- інструменти забезпечення інклюзивного навчання (інклюзивної культури, політики, практики);
- принципи і стратегії універсального дизайну в сфері освіти й розумного пристосування.

2) Здатність до педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами

Розвитку цієї компетентності сприятиме вдосконалення таких знань:

- принципи, форми й методи ефективної підтримки осіб із ООП;
- види адаптацій/модифікацій в освітньому процесі, зумовлені особливими освітніми потребами учнів.

3) Здатність забезпечувати в освітньому середовищі і сприятливі умови для кожного здобувача освіти з урахуванням вікових та інших індивідуальних особливостей

Для підвищення кваліфікації у цьому напрямі потрібно спланувати навчання за такими темами:

- технології індивідуального та диференційованого навчання;
- способи виявлення здібностей, інтересів, навчальних можливостей здобувачів освіти;
- вимоги до особливостей організації освітнього середовища як чинника розвитку особистості учнів.

3.2. Здоров'язбережувальну компетентність

Ця компетентність передбачає створення умов для збереження здоров'я школярів та проведення профілактичних заходів з учасниками освітнього процесу з цього питання.

Вона має такі складові:

1) Здатність організовувати безпечне освітнє середовище, використовувати здоров'язбережувальні технології під час освітнього процесу

Для формування та розвитку цієї компетентності потрібно мати та поповнювати теоретичну базу з таких тем:

- ознаки безпечного освітнього середовища;
- основи безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни;
- види та прояви насильства, дискримінації, булінгу (цькування), правила запобігання та протидії їм.

2) Здатність здійснювати профілактично-просвітницьку роботу з учасниками освітнього процесу щодо безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни

Для розвитку цієї компетентності слід покращувати знання у таких сферах:

- засади профілактично-просвітницької роботи щодо безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни;
- особливості профілактики інфекційних і неінфекційних захворювань, запобігання поширенню серед учнів звичок, небезпечних для їхнього здоров'я;
- засади збереження психоемоційного здоров'я в освітньому середовищі.

3) Здатність формувати в здобувачів освіти культуру здорового й безпечного способу життя

Для формування та розвитку цієї компетентності потрібно мати та поповнювати теоретичну базу з таких тем:

- вплив освітнього процесу на спосіб життя і здоров'я учнів;
- методики й технології формування культури здорового та безпечного способу життя здобувачів освіти;
- закономірності та особливості використання рухової активності для формування здоров'я.

4) Здатність підтримувати особисте фізичне та психоемоційне здоров'я під час професійної діяльності

Для підвищення кваліфікації у цьому напрямі потрібно спланувати навчання за такими темами:

- взаємозв'язок організму людини з природним, техногенним і соціальним оточенням;
- засади здорового способу життя, правила поведінки в надзвичайних ситуаціях;
- вплив професійної діяльності на здоров'я, прийоми збереження особистого здоров'я у професійній діяльності.

5) Здатність надавати домедичну допомогу учасникам освітнього процесу

Для розвитку цієї компетентності слід спрямувати навчання на вивчення таких тем:

- зовнішні ознаки погіршення фізичного та психоемоційного стану людини;
- правила надання домедичної допомоги.

Трудова функція №4. Проведення освітнього процесу

Вчитель є освітнім менеджером, який має реалізувати основні функції управління з відповідними комунікаціями і забезпечити ефективне та результативне навчання в класі. Для цього йому необхідні такі професійні якості:

4.1. Прогностична компетентність

Ця компетентність передбачає здійснення різних видів планування освітнього процесу залежно від поставленої мети, індивідуальних особливостей учнів та діяльності конкретного закладу освіти.

Вона включає такі складові:

1) Здатність прогнозувати результати освітнього процесу

Для її формування потрібно знати про методики педагогічного прогнозування.

2) Здатність планувати освітній процес

Аби формувати цю компетентність, потрібно покращувати теоретичну базу такого змісту:

- види та етапи планування освітнього процесу;
- зміст типових освітніх програм / модельних навчальних програм з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів);
- вимоги до навчальних програм.

4.2. Організаційна компетентність

Ця компетентність передбачає організацію навчання, виховання та розвитку школярів згідно з чинним законодавством, раціональне використання навчального часу.

Вона включає такі складові:

1) Здатність організовувати процес навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти

Для розвитку цієї компетентності слід опрацьовувати вимоги законодавства щодо організації освітнього процесу.

2) Здатність організовувати різні види й форми навчальної та пізнавальної діяльності здобувачів освіти

Для формування та розвитку цієї компетентності потрібно вдосконалювати теоретичні знання щодо форм організації освітнього процесу, видів і форм навчальної та пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

3) Здатність організовувати осередки навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти

Розвитку цієї компетентності сприятиме вдосконалення таких знань:

- вимоги до змістового наповнення освітнього середовища;
- перелік обладнання, необхідного для забезпечення викладання навчальних предметів (інтегрованих курсів).

4.3. Оцінювально-аналітична компетентність

Ця компетентність передбачає застосування різних форм оцінювання результатів навчання учнів, дотримання академічної доброчесності.

Вона включає такі складові:

1) Здатність здійснювати оцінювання результатів навчання здобувачів освіти

Для розвитку цієї компетентності слід спрямувати навчання на вивчення таких тем:

- види оцінювання результатів навчання здобувачів освіти;
- форми оцінювання;
- методики здійснення формувального поточного і підсумкового оцінювання;
- способи фіксації результатів педагогічних спостережень;
- критерії та рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти.

2) Здатність аналізувати результати навчання здобувачів освіти

Для формування цієї компетентності потрібно знати про методи та прийоми здійснення аналізу і рефлексії навчальної діяльності учнів та її результативності.

3) Здатність формувати спроможність у здобувачів освіти до самооцінювання і взаємооцінювання результатів навчання

Сформованість цієї компетентності демонструє обізнаність педагога щодо методів й прийомів здійснення самооцінювання і взаємооцінювання здобувачами освіти результатів навчання.

Трудова функція №5. Безперервний професійний розвиток

Безперервний процес навчання сприяє вдосконаленню професійних якостей вчителя та триває впродовж усього періоду його професійної діяльності. Для успішного виконання цієї трудової функції потрібні такі компетентності:

5.1. Здатність до навчання впродовж життя

Ця компетентність передбачає аналіз можливостей та планування професійного зростання для досягнення стратегічних й операційних цілей.

Вона включає такі складові:

1) Здатність здійснювати власний професійний розвиток, отримувати підтримку від колег

Для формування цієї компетентності потрібно вдосконалювати обізнаність у таких сферах:

- вимоги до організації професійного розвитку;
- форми й види професійного розвитку;
- вимоги до професійної діяльності вчителя, визначені професійним стандартом;
- засади створення та функціонування професійних спільнот.

2) Здатність надавати підтримку колегам у їхньому професійному розвитку

Для формування цієї компетентності слід відслідковувати зміни у законодавчій базі та знати про особливості організації різних форм професійної підтримки й допомоги вчителям

3) Здатність до інноваційної діяльності

Аби ефективно розвивати цю компетентність, потрібно досліджувати такі напрями:

- наукові методи, рівні й форми пізнання;
- освітні інновації, їхні характеристики;
- особливості організації інноваційної педагогічної діяльності;
- методи роботи з різними джерелами інформації.